

УПАЕВ № 59/06.02.2014

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд

**„Усъвършенстване на системата за прием и контрол
върху подготовката на баскетболни таланти в спортните
училища в България”**

**на Мариана Алексиева Борукова, редовен докторант към
катедра „Баскетбол, волейбол, хандбал” при НСА „Васил
Левски” за присъждане на образователната и научна степен
„Доктор”**

Рецензент: проф. Цветан Желязков, ДН

Мариана Борукова завършва Национална спортна академия „Васил Левски” в гр. София – ОКС „Бакалавър”, специалност: „Спорт”, а в последствие и ОКС „Магистър” – „Спортен мениджмънт”. Тя съчетава успешно активната си състезателна дейност и образованието. През цялата си кариерата е била многократно шампионка на страната по баскетбол и носител на купата на България. Дългогодишен участник в женския национален отбор. Най-големият ѝ успех е 2^{-ро} място с националния отбор за девойки на Европейско първенство през 1991 г., както и определянето и през 2002 г. за най-добрата българска баскетболистка.

Борукова е хоноруван преподавател по баскетбол и спортна статистика. Притежава необходимата компютърна грамотност, владее писмено и говоримо френски, английски и словашки езици.

Дисертационният труд на Мариана Борукова представлява научно-приложна разработка в сферата на детско-юношеския спорт. Изследователският проблем обхваща контрола върху подготовката на подрастващи баскетболисти за прием в спортните училища в

България. За тази цел е проведено мащабно изследване в продължение на 4 години.

Проучването на проблема, проведените наблюдения и измервания, както и анализът на получените резултати са изложени в обем от 162 страници. Трудът е онагледен с 25 таблици, 44 фигури, 1 протокол за провеждане на тестиране и 5 приложения. Проучени са 161 литературни източника от които 112 на кирилица и 49 на латиница.

В първата глава на труда **Постановка на проблема** се предлага ретроспективен анализ на няколко съществени характеристики на изследователския проблем, които имат решаващо значение за развитието на детско-юношеския спорт.

Отделено е значително място (13 стр.) за спортно-педагогическата характеристика и тенденциите в развитието на съвременния баскетбол. Цитирани са много наши и чуждестранни специалисти, които от различни позиции разглеждат главните фактори на игровата ефективност в баскетбола. Доминира идеята за решаващата роля на ранното обучение и свързаните с това организационни форми в различните страни в Европа и света – спортни училища, спортни гимназии, спортни академии и др. Познавателната стойност на тази информация е безспорна.

Извършен е описателен анализ на ролята на спортните училища в системата за олимпийска подготовка за изключителните успехи на българския спорт в периода 1980 – 1990 г. След този период настъпва срив в системата за олимпийска подготовка, респективно в броя на спортните училища. С анализа на редица документи дисертантката отбелязва известен напредък в държавната политика по отношение на спортните училища след 2008 г. В момента те са 24 - 18 общински и 6 държавни с 6 800 ученици по 30 вида спорт.

Направен е задълбочен анализ на учебно-тренировъчния процес в спортните училища след приемането на редица държавни

документи и по-специално „Концепция за развитието на спортните училища в Р България, 2010 г.” както и съответни наредби, програми и др., които решават финансови, материално-технически, социални и др. проблеми на спортните училища.

Изтъква се значението на контрола, оценката и оптимизирането на спортната подготовка като основно звено в системата за подбор, прием и текущ контрол на баскетболни таланти в спортните училища. Направен е анализ на чуждия опит в това направление, както и на успехите, постигнати у нас с внедряването на такава система още в 1979 г.

Към тази част на труда могат да се направят и някои критични бележки. Така напр. във Въведението (което е много пестеливо) са пропуснати бележити дати за българския баскетбол – националният отбор на България (ж) е Европейски шампион, 1958 г., втори на Световното първенство в Москва, 1959 г., отборът на „Славия” (ж) е два пъти Европейски клубен шампион и др.

В Постановка на проблема изложението за характеристиката на баскетбола не е систематизирано фрагментарно, с много повторения се разглеждат редица частни характеристики от морфофункционално естество, биоенергетични фактори, проблеми на обучението, технически умения, нервно-мускулна координация, поведенчески реакции – мотивация, желание за победа и мн. други.

Има неточности и в някои исторически справки за спортните училища. Първото е създадено през 1967 г. в Плевен. През 1974 г. техният брой е вече 15 с 6 600 ученика, а през 1980 г. спортните училища са 36 с около 17 000 ученика.

Независимо от критичните бележки, въз основа на ретроспективния анализ на проблема за прием и контрол върху спортната подготовка на учениците в спортните училища е формулирана **работна хипотеза**, която е добра основа за решаването на главния изследователски проблем.

Втора глава включва целта, задачите и методиката на изследването. Като цяло тя отговаря на утвърдените изисквания при дисертационни трудове за получаване на образователната и научна степен „доктор”. Стройна и логична е организацията на изследването, която включва 264 момчета на възраст от 12 до 19 г., занимаващи се организирано с баскетбол, поредицата от предварителни изследвания, както и етапите на изследването. Специално искам да изтъкна високата информативност на 20-те показатели в експерименталната тестова батерия, описани и онагледени по най-добрия начин. Подбрани са най-подходящите математико-статистически методи за обработка на получените резултати. Всичко това е позволило на дисертантката да събере, обработи и анализира значително количество информация за подготовката на подрастващи баскетболисти като основа за изграждане на научно обоснована система за прием и контрол в спортните училища.

В Трета глава е изложен системно и е защитен убедително анализът на резултатите от богатия експериментален материал. Ще се спра само на някои по-значими постижения на дисертантката, които имат приложен характер за научния контрол в подготовката на подрастващи баскетболисти.

Въз основа на резултатите от вариационния анализ е проучена ефективността на действащите процедури за прием на учениците в профил баскетбол.

Сравнителният анализ на динамиката на признаците за физическо развитие и физическа подготвеност за учениците от V до VIII клас разкрива голям брой съществени и несъществени различия, които имат висока познавателна стойност за приема и процеса на обучението в спортните училища. За тази цел коректно е използван t-критерия на Student и показателите за разсейване. Онагледяването е на много високо ниво.

Установено е, че кандидатите в спортните училища на 12-годишна възраст значително превъзхождат трениращите в спортните клубове по отношение на повечето показатели за физическа подготовка и технико-тактически умения. Въпреки това в спортните училища се приемат и деца с ниски функционални възможности.

Въз основа на специално разработена анкетна карта е проучено мнението на широк кръг специалисти по баскетбол за сегашната система за прием в спортните училища. Експертното заключение води до необходимостта от създаването на усъвършенстван модел на системата за прием на баскетболисти в спортните училища. За целта се предлага тестова батерия от 20 показатели за физическо развитие, физическа дееспособност и технико-тактически умения.

Резултатите от тестирането на новата система показва, че наблюдаваните различия между средните нива на изследваните 20 признака при отделните класове за значими са 18 показатели. Това се доказва след прилагането на коректни математико-статистически критерии като коефициентите за асиметрия и ексцес (при ниво на достоверност на $\lambda < 0,01$), F-критерии на Fisher от прилагането на еднофакторен дисперсионен анализ (при ниво на достоверност $P_t \geq 95\%$) и др. Изключение правят само два показателя – гръдна обиколка (дихателна разлика) и коремни преси.

Едно от най-съществените постижения на дисертантката е разкриването на факторната структура на физическото развитие и специфичната работоспособност на подрастващите баскетболисти, чрез прилагането на факторен анализ по известния метод на главните компоненти. Представени са 3 факторни таблици за трите възрастови групи баскетболисти – 12-14, 15-16 и 17-19-годишни. Сполучливото идентифициране на факторите (по 6 във всяка възрастова група, както и показателите за процента на обяснената дисперсия и факторните тегла на всеки показател дават възможност да се извърши сравнителен анализ на промените, които настъпват във

факторната структура на физическото развитие и специфичната работоспособност на подрастващите баскетболисти в диапазона от 12 до 19-годишна възраст.

Крайният продукт от изследването е разработената нормативна база за контрол върху специфичната работоспособност на учениците от спортните училища с профил баскетбол.

Приложените таблици и методически указания за тяхното ползване са представени по възможно най-добрия начин.

Направените изводи и препоръки логически произтичат от съдържанието на дисертационния труд.

Заключение: Мариана Алексиева Борукова е висококвалифициран спортен специалист. Бивша национална състезателка по баскетбол. Има натрупан опит като треньор на подрастващи в спортни клубове. Хоноруван преподавател по учебните дисциплини баскетбол и статистически методи в спорта в НСА „В. Левски”. Има придобита квалификация „магистър по спортен мениджмънт”. Притежава много добра езикова подготовка по френски, английски и словашки езици. Има подчертан афинитет към работата с компютър и прилагането на математико-статистически методи в научните изследвания. Участва активно в научно-изследователски проекти на НСА, научни конгреси и треньорски семинари. Дисертационният ѝ труд представлява завършена научно-приложна разработка с приноси за развитието на детско-юношеския спорт в България.

Въз основа на изложените аргументи предлагам на специализираното научно жури да присъди на Мариана Алексиева Борукова образователната и научна степен „Доктор” в професионално направление 7.6. Спорт.

15. 01. 2014 г.

София

Рецензент:

(проф. Цв. Желязков, ДН)